

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
**БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**  
**СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

*Кафедра конституційного права та теоретико-правових дисциплін*

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ**

**для практичних занять і самостійного вивчення**

**навчальної дисципліни**

**«ОСНОВИ ПРАВОЗНАВСТВА»**

**першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

**спеціальностей 201 «Агрономія», 205 «Лісове господарство»,**

**206 «Садово-паркове господарство»,**

**141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка»**

Біла Церква

2023

УДК 340

**Затверджено**  
**Науково-методичною комісією Білоцерківського НАУ**  
Протокол № 3 від «22» листопада 2023 р.

Укладач: **Макарчук В. В.**, кандидат юрид. наук, доцент кафедри конституційного права та теоретико-правових дисциплін

Макарчук В. В. Методичні вказівки для практичних занять і самостійного вивчення навчальної дисципліни «Основи правознавства» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальностей 201 «Агрономія», 205 «Лісове господарство», 206 «Садово-паркове господарство», 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка» / уклад. В. В. Макарчук. - Біла Церква : БНАУ, 2023. - 54 с.

Публікація містить рекомендації здобувачам вищої освіти агробіотехнологічного факультету до вивчення навчальної дисципліни «Основи правознавства», її зміст та структуру, а також критерії оцінювання результатів навчання, визначених освітньою програмою та стандартом вищої освіти.

Рецензент: **Обіюх Н. М.**, кандидат юрид. наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Білоцерківського НАУ

Методичні вказівки розглянуто на засіданні кафедри конституційного права та теоретико-правових дисциплін,

протокол № 3 від «09» жовтня 2023 р.

Схвалено методичною радою соціально-гуманітарного факультету,

протокол № 3 від «15» листопада 2023 р.

© В. В. Макарчук  
БНАУ, 2023 р.

**ЗМІСТ**

№ п/п	Назва	Стор.
1	Пояснювальна записка	4
2	Результати навчання з дисципліни	5
3	Контент змістовних модулів	13
4	Аудиторна робота	14
5	Самостійна робота	18
6	Орієнтовний перелік питань до заліку	41
7	Критерії оцінювання результатів навчання здобувача	45
8	Рекомендована література	49

## ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Метою вивчення навчальної дисципліни «Основи правознавства» є засвоєння здобувачами вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальностей 201 «Агрономія», 205 «Лісове господарство», 206 «Садово-паркове господарство», 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка» основоположних знань, що базуються на узагальненому розгляді широкого кола питань з основ правового життя в Україні; формування цілісного, системного розуміння державно-правових явищ, генези та закономірностей їх функціонування і розвитку; оволодіння понятійно-категоріальним апаратом сучасної юриспруденції і правової практики.

Предметом навчальної дисципліни є вивчення державно-правової дійсності, а саме: закономірностей права, нормативно-юридичного змісту правової норми, юридичної техніки, засобів і прийомів правової роботи.

Завдання викладання навчальної дисципліни полягає у відображенні основних положень права, підвищення рівня правової свідомості і правової культури здобувачів вищої освіти, вироблення вмінь і навичок та подальшому використанню законодавства в практичній роботі за обраною спеціальністю.

Самостійна робота здобувача є основним засобом опанування навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Зміст самостійної роботи здобувача з дисципліни визначається робочою програмою навчальної дисципліни, даними методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача. Самостійну роботу здобувача забезпечує система навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення навчальної дисципліни: підручники, навчальні та методичні посібники, конспект лекцій викладача, практикум, навчально-методичний комплекс дисципліни тощо.

Самостійну роботу над засвоєнням навчального матеріалу з конкретної навчальної дисципліни здобувачі можуть виконувати у бібліотеці, комп'ютерних класах, а також в домашніх умовах. Самостійну роботу здобувачів організовує викладач через систему домашніх завдань, виконання яких має оцінювати

викладач.

Методичні вказівки складаються зі вступу, де здобувачі ознайомлюються з основними відомостями про навчальну дисципліну, тем есе, тем для презентацій, письмових завдань, вирішення яких має на меті формування компетентностей здобувачів щодо своєї спеціальності.

Навчальна дисципліна «Основи правознавства» є теоретичною і забезпечує засвоєння основних понять і категорій права та державознавства, слугує формуванню знань у здобувачів освіти з основ законодавства.

Методичні вказівки розроблені до вимог Міністерства освіти і науки України; Стандартів вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня освіти ступеня вищої освіти спеціальностей 201 «Агрономія», 205 «Лісове господарство», 206 «Садово-паркове господарство», 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка»; «Положення про організацію освітнього процесу у Білоцерківському національному аграрному університеті»; Освітніх програм спеціальностей 201 «Агрономія», 205 «Лісове господарство», 206 «Садово-паркове господарство», 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка» Білоцерківського НАУ.

## **РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ**

Згідно вимог освітньо-професійної програми «Агрономія» здобувачі повинні набути здатності отримувати наступні компетентності:

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 9. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 11. Прагнення до збереження навколишнього середовища.

СК 9. Здатність управляти комплексними діями або проектами,

відповідальність за прийняття рішень у конкретних виробничих умовах.

<p align="center"><b>Програмний результат навчання відповідно до Стандарту вищої освіти спеціальності «Агрономія»</b></p>	<p align="center"><b>Результати навчання з дисципліни</b></p>
<p>ПРН 2. Прагнути до самоорганізації та самоосвіти.</p>	<p>2.1. Вміти застосовувати на практиці нормативно-правові акти для розв'язання практичних завдань.</p>
<p>ПРН 3. Обговорювати і пояснювати основи, що сприяють розвитку загальної політичної культури та активності, формуванню національної гідності й патріотизму, соціалізації особистості, схильності до етичних цінностей, знання економіки й права.</p>	<p>3.1. Знати сутність права та правової системи. 3.2. Знати побудову системи права України та її окремих галузей. 3.3. Знати джерела права та їх роль для забезпечення життєдіяльності суспільства.</p>
<p>РН 5. Проводити літературний пошук українською та іноземною мовами та аналізувати отриману інформацію.</p>	<p>5.1. Вміти застосовувати законодавчі акти, нормативно-довідкові матеріали з агрономії. 5.2. Вміти застосовувати набуті знання при вирішенні конкретних життєвих та виробничих ситуацій.</p>

Згідно вимог освітньо-професійної програми «Лісове господарство» здобувачі повинні набути здатності отримувати наступні компетентності:

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства, та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство.

ЗК 8. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 9. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 10. Прагнення до збереження навколишнього середовища.

ЗК 12. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ФК 12. Екологічні мислення і свідомість, ставлення до природи як унікальної цінності, що забезпечує умови проживання людства, особиста відповідальність за стан довкілля на місцевому, регіональному, національному і глобальному рівнях.

<p><b>Програмний результат навчання відповідно до Стандарту вищої освіти спеціальності «Лісове господарство»</b></p>	<p><b>Результати навчання з дисципліни</b></p>
<p>ПРН 1. Знати основні етапи та закономірності історичного розвитку для формування громадянської позиції,</p>	<p>1.1. Розуміти поняття «держава» та «громадянське суспільство», усвідомлювати цінності громадянського суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.</p>

<p>національної гідності та патріотизму.</p>	
<p>ПРН 2. Прагнути до самоорганізації та самоосвіти.</p>	<p>2.1. Самостійне опанування закономірностей права, нормативно-юридичного змісту правової норми, юридичної техніки, засобів і прийомів правової роботи.</p>
<p>ПРН 4. Володіти базовими гуманітарними, природничо-науковими та професійними знаннями для вирішення завдань з організації та ведення лісового господарства.</p>	<p>4.1. Знати основні права та обов'язки людини і громадянина та шляхи забезпечення їх виконання. 4.2. Вміти застосовувати набуті знання при вирішенні конкретних життєвих та виробничих ситуацій.</p>
<p>ПРН 8. Застосовувати законодавчі акти, нормативно-довідкові матеріали, організаційно-управлінську документацію з організації та ведення лісового і мисливського господарства, застосовувати знання з економіки та права для забезпечення ефективної виробничої діяльності.</p>	<p>8.1. Уміти знаходити, оцінювати, аналізувати та застосовувати законодавчі акти, нормативно-довідкові матеріали у сфері лісового і мисливського господарства.</p>



ПРН 16. Демонструвати повагу до етичних принципів та формувати етичні засади співпраці в колективі.	16.1. Групове вирішення практичних завдань.
---	---

Згідно вимог освітньо-професійної програми «Садово-паркове господарство» здобувачі повинні набути здатності отримувати наступні компетентності:

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 6. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 8. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 9. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 11. Навички здійснення безпечної діяльності.

ЗК 12. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

<b>Програмний результат навчання відповідно до Стандарту вищої освіти спеціальності «Садово-паркове господарство»</b>	<b>Результати навчання з дисципліни</b>
ПРН 2. Прагнути до	2.1. Самостійне опанування закономірностей

самоорганізації та самоосвіти.	права, нормативно-юридичного змісту правової норми, юридичної техніки, засобів і прийомів правової роботи. 2.2. Розуміти поняття «держава» та «громадянське суспільство», усвідомлювати цінності громадянського суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
ПРН 3. Проводити літературний пошук українською та іноземними мовами і аналізувати отриману інформацію.	3.1. Уміти знаходити, оцінювати, аналізувати та застосовувати законодавчі акти, нормативно-довідкові матеріали у сфері права.
ПРН 6. Розуміти та застосовувати законодавчі акти, нормативно-довідкові матеріали, організаційно-управлінську документацію з організації та ведення садово-паркового господарства, знання з економіки та права для забезпечення ефективної виробничої діяльності.	6.1. Знати джерела права та їх роль для забезпечення життєдіяльності суспільства. 6.2. Знати основні права та обов'язки людини і громадянина та шляхи забезпечення їх виконання. 6.3. Вміти застосовувати набуті знання при вирішенні конкретних життєвих та виробничих ситуацій.
ПРН 13. Результативно працювати у колективі.	13.1. Групове вирішення практичних завдань.

<p>ПРН 14. Виконувати чітко та якісно професійні завдання, удосконалювати технологію їх виконання та навчати інших.</p>	<p>14.1. Вміти застосовувати набуті знання з права при вирішенні професійних завдань.</p> <p>14.2. Надавати консультації в межах отриманих знань в сфері права.</p>
---	---

Згідно вимог освітньо-професійної програми «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка» здобувачі повинні набуті здатності отримувати наступні компетентності:

ЗК 01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК 02. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 05. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 09. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 10. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя

СК 8. Здатність виконувати професійні обов'язки із дотриманням вимог правил техніки безпеки, охорони праці, виробничої санітарії та охорони навколишнього середовища.

СК 11. Здатність оперативно вживати ефективні заходи в умовах надзвичайних (аварійних) ситуацій в електроенергетичних та електромеханічних системах.

<p><b>Програмний результат навчання відповідно до Стандарту вищої освіти спеціальності «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка»</b></p>	<p><b>Результати навчання з дисципліни</b></p>
<p>ПРН 10. Знаходити необхідну інформацію в науково-технічній літературі, базах даних та інших джерелах інформації, оцінювати її релевантність та достовірність.</p>	<p>10.1. Уміти знаходити, оцінювати та застосовувати законодавчі акти, нормативно-довідкові матеріали у сфері права.</p> <p>10.2. Знати джерела права та їх роль для забезпечення життєдіяльності суспільства.</p>
<p>ПРН 14. Розуміти принципи європейської демократії та поваги до прав громадян, враховувати їх при прийнятті рішень.</p>	<p>14.1. Знати основні права та обов'язки людини і громадянина та шляхи забезпечення їх виконання.</p> <p>14.2. Розуміти поняття «держава» та «громадянське суспільство», усвідомлювати цінності громадянського суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.</p>
<p>ПРН 15. Розуміти та демонструвати добру професійну, соціальну та емоційну поведінку, дотримуватись здорового способу життя.</p>	<p>15.1. Вміти застосовувати набуті знання при вирішенні конкретних життєвих та виробничих ситуацій.</p>

<p>ПРН 16. Знати вимоги нормативних актів, що стосуються інженерної діяльності, захисту інтелектуальної власності, охорони праці, техніки безпеки та виробничої санітарії, враховувати їх при прийнятті рішень.</p>	<p>16.1. Знати сутність права та правової системи. 16.2. Знати побудову системи права та законодавства України та її окремих галузей. 16.3. Вміти застосовувати на практиці нормативно-правові акти для розв'язання практичних завдань.</p>
<p>ПРН 18. Вміти самостійно вчитися, опанувати нові знання і вдосконалювати навички роботи з сучасним обладнанням, вимірювальною технікою та прикладним програмним забезпеченням.</p>	<p>18.1. Опанування закономірностей права, нормативно-юридичного змісту правової норми, юридичної техніки, засобів і прийомів правової роботи.</p>

## КОНТЕНТ ЗМІСТОВНИХ МОДУЛІВ

<i>Змістовий модуль 1.</i>
<b>Основи теорії, цивільного, сімейного та трудового права</b>
1. Основи теорії держави та права
2. Основи цивільного та сімейного права України
3. Основи трудового права України
<i>Змістовий модуль 2.</i>
<b>Основи аграрного, земельного, екологічного, кримінального та інших галузей права</b>
4. Основи аграрного права України

5. Основи земельного та екологічного права України
6. Основи кримінального права України
7. Основи інших галузей права

## **АУДИТОРНА РОБОТА**

На семінарські заняття виносяться питання, передбачені запропонованими планами семінарських занять. Вони проводяться з використанням різних форм та методів контролю знань здобувачів: просте опитування, вільна дискусія, виконання контрольних та самостійних робіт, розв'язання аналітичних вправ та практичних ситуацій.

Доповідачі на семінарах призначаються викладачем як за бажанням здобувачів вищої освіти, так і на власний розсуд. Доповідачам можуть задаватися додаткові запитання викладачем або здобувачами. Після відповіді доповідача здобувачі можуть виступити з певними доповненнями, після чого викладач підсумовує щодо розглянутого питання.

### *Змістовий модуль 1*

## **Основи теорії, цивільного, сімейного та трудового права**

### **Тема 1**

### **Основи теорії держави та права**

#### ***Семінарське заняття***

1. Вступ. Академічна доброчесність. Система права.
2. Причини і шляхи виникнення держави і права.
3. Теорії походження держави і права.
4. Держава: основні поняття.
5. Механізм (апарат) держави.
6. Громадянське суспільство і держава.

**Ключові слова:** держава, право (в об'єктивному значенні), право (в суб'єктивному значенні), право (як галузь), функції держави, форма державного правління, форма державного устрою, форма державно-політичного режиму, джерела (форми права), правовий звичай, правовий прецедент, нормативно-правовий акт.

## Тема 2

### Основи цивільного та сімейного права України

#### *Семінарське заняття*

1. Цивільне право як галузь права.
2. Фізичні особи як учасники цивільних правовідносин.
3. Опіка та піклування.
4. Юридичні особи як учасники цивільних правовідносин.
5. Строки та терміни в цивільному праві.
6. Поняття сім'ї. Предмет сімейного права.
7. Шлюб. Недійсність шлюбу. Розлучення.

**Ключові слова:** цивільне право, юридична особа, фізична особа, право власності, правочин, договір, представництво, спадкування, авторське право, сімейне право, шлюб.

## Тема 3

### Основи трудового права України

#### *Семінарське заняття*

1. Трудове право як самостійна галузь права.
2. Трудовий договір.
3. Робочий час і час відпочинку.
4. Оплата праці.

## 5. Охорона праці.

**Ключові слова:** право на працю, трудовий договір, колективний договір, робочий час, час відпочинку, матеріальна відповідальність, дисциплінарна відповідальність, трудові спори.

### *Змістовий модуль 2.*

## **Основи аграрного, земельного, екологічного, кримінального та інших галузей права**

### **Тема 4**

#### **Основи аграрного права України**

#### ***Семінарське заняття***

1. Основи аграрного права.
2. Агропромисловий комплекс України.
3. Державна правова політика в сфері АПК.
4. Характеристика Закону України «Про карантин рослин».
5. Застосування Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення».

**Ключові слова:** аграрне право, агропромисловий комплекс, рослинництво, карантин рослин, тваринництво, особисте селянське господарство, фермерське господарство.

### **Тема 5**

#### **Основи земельного та екологічного права України**

#### ***Семінарське заняття***

1. Земельне право та земельні правовідносини.



2. Склад та цільове призначення земель України.
3. Приватизація земельних ділянок.
4. Правові засади ринкового обігу земельних ділянок. Поняття, предмет і метод екологічного права.
5. Правове регулювання охорони навколишнього природного середовища.
6. Повноваження рад місцевого самоврядування у галузі охорони навколишнього природного середовища.
7. Повноваження громадських організацій у галузі охорони навколишнього природного середовища.
8. Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні.

**Ключові слова:** земельне право, екологічне право, земельна ділянка, категорії земель, приватизація, охорона землі, земельний кадастр, охорона навколишнього природного середовища.

## Тема 6

### Основи кримінального права України

#### **Семінарське заняття**

1. Кримінальне право як галузь права.
2. Кримінальний закон.
3. Поняття й ознаки злочину.
4. Кримінальна відповідальність та її підстави.
5. Склад злочину.
6. Покарання.

**Ключові слова:** Загальна Частина Кримінального кодексу, Особлива Частина Кримінального кодексу, злочин, склад злочину, покарання, вирок суду, амністія, помилування.

## Тема 7

### Основи інших галузей права

#### *Семінарське заняття*

1. Поняття, предмет та особливості адміністративного права.
2. Основи житлового законодавства.
3. Основи законодавства про соціальний захист і охорону здоров'я.
4. Муніципальне право в Україні.
5. Міграційне право України.
6. Податкові та митні органи України.

**Ключові слова:** адміністративне право, управління, адміністративне правопорушення, соціальний захист, пенсійне забезпечення, місцеве самоврядування, міграція, податок, мито.

### **САМОСТІЙНА РОБОТА**

Зміст самостійної роботи здобувачів над темами в межах навчальної дисципліни «Основи правознавства» визначається її робочою програмою, методичними матеріалами, тематикою для написання індивідуально-дослідницьких завдань. Забезпечується самостійна робота списком визначеної літератури для обов'язкового та додаткового опрацювання, системою навчально-методичних засобів. Методичні вказівки передбачають можливість самоконтролю з боку здобувача вищої освіти.

Окрім читання лекцій викладачем передбачається вивчення основної та додаткової літератури з курсу, яка пропонується здобувачам для забезпечення самостійної роботи. Самостійна робота здобувачів вищої освіти є важливою складовою частиною навчальної роботи і призначена для досягнення наступних цілей: закріплення і поглиблення отриманих знань, умінь і навичок; підготовка до практичних занять, складання модулів та заліку; формування культури

розумової праці і самостійності в пошуку нових знань. Слід наголосити, що самостійна робота здобувачів вищої освіти приносить результати лише тоді, коли вона є цілеспрямованою, систематичною і планомірною. Формами самостійної роботи здобувачів вищої освіти є вивчення наукової літератури – підручників, навчальних посібників, монографій, періодичних наукових видань в сфері права, рекомендованих викладачем.

Засвоєння під час здійснення самостійної роботи важливих і складних питань зі змісту навчальної дисципліни перевіряється у формі загальної дискусії та обговорень в аудиторії, зокрема під час проведення семінарських занять.

У процесі самостійної роботи здобувачі повторюють й закріплюють матеріал аудиторних занять.

Практична робота з підготовки до семінарських занять здійснюється за відповідним планом для кожної теми, що містить перелік програмних питань, які виносяться на обговорення на семінарське заняття.

З навчальної дисципліни «Право» здобувачі виконують такі види самостійної роботи:

1. Ознайомлення з рекомендованими джерелами і літературою до теми з підготовкою опорного конспекту питань для обговорення на семінарському занятті (Здобувачі мають ґрунтовно опрацювати всі рекомендовані джерела і літературу до теми, письмово скласти опорний конспект питань згідно методичних вказівок для обговорення на семінарському занятті).

2. Складання термінологічного словника до теми і підготовка до понятійного диктанту (термінологічний словник оформлюється рукописно чи у друкованому вигляді).

3. Розроблення структурно-логічних схем за темами (Структурно-логічні схеми за темами згідно методичних вказівок оформлюються рукописно чи у друкованому вигляді).

4. Виконання тестових завдань.

5. Вирішення ситуаційних завдань (Відповіді на питання ситуаційного завдання оформлюються рукописно чи у друкованому вигляді з посиланням на відповідні нормативно-правові акти).

6. Написання есе (Твору невеликого обсягу та вільної композиції, який виражає індивідуальні враження та міркування з конкретного питання, не претендує на визначальне чи вичерпне трактування предмета. Як правило, есе пропонує новий, суб'єктивний погляд на проблему, може мати філософський, науково-популярний характер. Здобувачу також надається можливість виконати презентацію відповідної теми).

### *Змістовий модуль 1*

## **Основи теорії, цивільного, сімейного та трудового права**

### **Тема 1**

### **Основи теорії держави та права**

#### ***Питання для самостійного опрацювання:***

1. Причини і шляхи виникнення держави і права.
2. Функції держави.
3. Правова та соціальна держава.

#### ***Вирішити завдання:***

1. Проаналізуйте теорії походження держави. Яка теорія, на вашу думку найбільш відповідає істині ?
2. В чому полягає суть, на вашу думку, соціальної, демократичної і правової держави.
3. В чому полягає цінність держави і права ?

#### ***Література:***

1. Герц А.А., Кравчук С.Й. Правознавство : навч. посіб. Київ : Видавничий

дім «Кондор», 2018. 280 с.

2. Правознавство : Підручник для студентів ВНЗ / за ред. Г. А. Волошкевича. Черкаси, 2019. 686 с.

3. Правознавство : навчальний посібник / за заг. ред. С. В. Петкова. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. 360 с.

4. Правознавство : підручник. кол. авт. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 632 с.

## Тема 2

### Основи цивільного та сімейного права України

#### *Питання для самостійного опрацювання:*

1. Об'єкти цивільних прав.
2. Право власності.
3. Загальні положення про правочини. Односторонні правочини та договір.
4. Спадкове право.

#### *Задача 1*

Четверо чоловіків пішли на рибалку. Знаходячись біля річки, вони розпалили багаття і використовували палаючі гілки з нього як факели для освітлення. За необережністю було підпалено моторний човен, який стояв поруч. Його власник зазнав збитки на суму 20000 грн.

*Постраждалий цікавиться, як йому відшкодувати збитки, до кого з чотирьох можна подавати позов?*

#### *Задача 2*

Троє студентів, приїхавши на відпочинок до моря, домовилися про тимчасовий (на 1 місяць) найм житла з жінкою похилого віку. Але через місяць вони відмовилися сплатити кошти, посилаючись на мізерність отримуваних стипендій.

*Як поступити жінці?*

### ***Задача 3***

Юнак і дівчина уклали шлюб. Між ними виникла суперечка, у якій взяли участь батьки. Дівчина бажає залишити своє дівоче прізвище, юнак наполягає, щоб обидва після укладення шлюбу взяли його прізвище, а батьки дівчини пропонують компромісний варіант - поєднати прізвища.

*Яке рішення, на вашу думку, відповідає закону?*

### ***Література:***

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР.  
URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV.  
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Іванов Ю. Ф. Куриліна О. В., Іванова М. В. Цивільне право України : навч. посіб. у 2 т. 2- ге вид. доповн. і переробл. Київ : Алерта, 2019. Т 1. 342 с. Т. 2. 346 с.
4. Круглова О.О. Курс лекцій з дисципліни «Цивільне право». Дніпро : Видавець Біла К.О., 2017. 151 с.
5. Правознавство : Підручник для студентів ВНЗ / за ред. Г. А. Волошкевича. Черкаси, 2019. 686 с.
6. Правознавство : навчальний посібник / за заг. ред. С. В. Петкова. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. 360 с.
7. Правознавство : підручник. кол. авт. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 632 с.

### **Тема 3**

#### **Основи трудового права України**

#### ***Питання для самостійного опрацювання:***

1. Трудовий договір та контракт.
2. Відпустка та її види.

3. Матеріальна відповідальність.
4. Трудові спори.

***Вирішити завдання:***

1. В чому полягає відмінність між трудовим і колективним договором ?
2. Охарактеризуйте підстави припинення трудового договору.
3. Які існують види відповідальності за трудовим законодавством ?

***Задача 1***

Робітник проспав і запізнився на робочу зміну на 4 години. Він попросив вибачення в бригадира, проте його звільнили з роботи.

*З яких правових підстав відбулося звільнення робітника?*

***Задача 2***

На підприємстві відбувається скорочення штату працівників. Бригадир запропонував своїм працівникам написати у зв'язку з цим заяву про звільнення за власним бажанням.

*Чи законна вимога бригадира? Які наслідки звільнення в обох випадках?*

***Література:***

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР.  
URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
3. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 р. № 755–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15>
4. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>
5. Бортник С.М., Мельник К.Ю., Могілевський Л.В. Трудове право

України : підручник. Харків Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2019. 408 с.

6. Герц А.А., Кравчук С.Й. Правознавство : навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2018. 280 с.

7. Правознавство : Підручник для студентів ВНЗ / за ред. Г. А. Волошкевича. Черкаси, 2019. 686 с.

8. Правознавство : навчальний посібник / за заг. ред. С. В. Петкова. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. 360 с.

9. Правознавство : підручник. кол. авт. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 632 с.

### *Змістовий модуль 2*

## **Основи аграрного, земельного, екологічного, кримінального та інших галузей права**

### **Тема 4**

### **Основи аграрного права України**

#### ***Питання для самостійного опрацювання:***

1. Джерела аграрного права.
2. Суб'єкти аграрних правовідносин.
3. Особливості правового регулювання АПК України.

#### ***Вирішити завдання:***

1. В чому полягає відмінність між земельним і аграрним правом ?
2. Порівняйте особисте селянське і фермерське господарства.
3. Які функції Держпродспоживслужби ?
4. Охарактеризуйте особливості державної підтримки АПК.

#### ***Задача 1***



Згідно з «Довідником кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 2. Сільське господарство та пов'язані з ним послуги»: «Надає всім суб'єктам підприємницької діяльності державні правові гарантії на визначення фітосанітарного стану і проведення сертифікації продукції, що підлягає карантину. Вживає заходів щодо охорони території України від занесення організмів з карантинної зони в регіони України, де вони відсутні. Видає фітосанітарні та карантинні сертифікати на рослини і рослинні продукти, що експортуються, а також вивозяться з карантинних зон. Здійснює державний контроль за дотриманням карантинного режиму і проведенням заходів з карантину рослин під час вирощування, заготівлі, вивезення, ввезення, транспортування, зберігання, перероблення, реалізації та використання підкарантинних матеріалів. Вивчає видовий склад, біологію та екологію карантинних організмів, розробляє програму їх поширення з метою запобігання ввезенню. Проводить карантинний огляд і лабораторну експертизу підкарантинних матеріалів об'єктів, які переміщуються через кордон України та карантинні зони (у тому числі тих, що надходять у багажі, поштових відправленнях і ручній поклажі пасажирів)...».

*Назвіть вищеописану посадову особу.*

### ***Література:***

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
3. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 р. № 755–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15>
4. Аграрне право : підручник / за ред. А. М. Статівки. Харків : Право, 2018. 412 с.
5. Герц А.А., Кравчук С.Й. Правознавство : навч. посіб. Київ : Видавничий

дім «Кондор», 2018. 280 с.

6. Правознавство : Підручник для студентів ВНЗ / за ред. Г. А. Волошкевича. Черкаси, 2019. 686 с.

7. Правознавство : навчальний посібник / за заг. ред. С. В. Петкова. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. 360 с.

8. Правознавство : підручник. кол. авт. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 632 с.

### Тема 5

#### Основи земельного та екологічного права України

##### ***Питання для самостійного опрацювання:***

1. Джерела земельного права.
2. Приватизація землі.
3. Склад та цільове призначення земель України.
4. Правові форми і методи охорони земель природно-заповідного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.
5. Правове регулювання охорони навколишнього природного середовища.
6. Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні.
7. Відповідальність за порушення екологічного законодавства.

##### ***Вирішити завдання:***

1. Опишіть основні законодавчі акти, які регламентують здійснення охорони зелених насаджень в Україні.
2. Які повноваження мають ради місцевого самоврядування у галузі охорони навколишнього природного середовища ?
3. Розкрийте повноваження громадських організацій у галузі охорони навколишнього природного середовища.
4. Які природні території та об'єкти України підлягають особливій охороні ?

### ***Задача 1***

Громадянин Іваненко звернувся до сільської ради із заявою про приватизацію земельної ділянки, що розташована під належним йому у селі У. житловим будинком. Сільська рада задовольнила його заяву. Районний прокурор вніс протест, у якому поставив питання про скасування прийнятого рішення з мотивів його невідповідності чинному законодавству. Зокрема, він вказував, що с. У. включене до складу Карпатського біосферного заповідника, землі якого згідно із чинним законодавством не підлягають передачі у приватну власність.

*Чи підлягає протест задоволенню?*

### ***Задача 2***

Новопризначений прокурор міста О., здійснюючи нагляд за дотриманням закону, звернув увагу на старий міський парк. Як з'ясувалося із матеріалів перевірки, в його межах (у парку-пам'ятці садово-паркового мистецтва) розташоване кафе. Протягом місяця в парку планується розміщення атракціонів для дітей. Крім того, внаслідок незадовільного фінансування фактично в парку залишилося тільки декілька дерев та багато чагарників.

*Чи правомірним є розташування кафе та атракціонів у викладеній ситуації?*

### ***Література:***

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР.  
URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Водний кодекс України : Закон України від 6 червня 1995 р. № 213-95/ВР  
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III.  
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
4. Лісовий кодекс України : Закон України від 21 січня 1994 р. № 3852-XII.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>

5. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

6. Про землеустрій : Закон України від 22 травня 2003 р. № 858-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text>

7. Про рослинний світ : Закон України від 9 квітня 1999 р. № 591-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text>

8. Про тваринний світ : Закон України від 13 грудня 2001 р. № 2894-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text>

9. Герц А.А., Кравчук С.Й. Правознавство : навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2018. 280 с.

10. Земельне право : підручник / О. І. Баїк, У. П. Бобко, М. С. Долинська, А. О. Дутко, Н. М. Павлюк ; за ред. О. І. Баїк. Львів : Навчально-науковий Інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», 2021. 385 с.

11. Каракаш І. І. Екологічне право України : курс лекцій. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2020. 321 с.

12. Корнєєв Ю. В. Земельне право України : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 200 с.

13. Костицький В.В. Екологічне право України : підручник. Дрогобич : Коло, 2018. 360 с.

14. Правознавство : Підручник для студентів ВНЗ / за ред. Г. А. Волошкевича. Черкаси, 2019. 686 с.

15. Правознавство : навчальний посібник / за заг. ред. С. В. Петкова. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. 360 с.

16. Правознавство : підручник. кол. авт. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 632 с.

## **Тема 6**

### **Основи кримінального права України**

***Питання для самостійного опрацювання:***

1. Склад злочину.
2. Обставини, що виключають злочинність діяння.
3. Закінчений та незакінчений злочин.
4. Співучасть у вчиненні злочину.

***Задача 1***

15-річний Сергій перебігав вулицю в невстановленому для цього місці. Дорогою в цей час рухався автомобіль «Лада» зі швидкістю, яка була максимально допустима в межах міста. У той момент, коли Сергій опинився на лінії руху лівого колеса, відстань між ним і автомобілем становила 4 м 5 см, а гальмівний шлях автомобіля — 3 м 80 см. Однак відбувся наїзд на пішохода. Через тиждень Сергій помер у лікарні.

*Кваліфікуйте дії водія (стаття Кримінального кодексу України та склад злочину 4 елементи).*

***Задача 2***

Громадянин Іванов у суді звинувачується в скоєнні хуліганських дій стосовно потерпілого Петрова. Підсудний просить суд пом'якшити вирок, мотивуючи це тим, що на час скоєння злочину він був у стані сильного алкогольного сп'яніння і не тямив, що коїть.

*Чи вплине цей аргумент на користь підсудного?*

***Задача 3***

Громадянин Семенов, звинувачується в тому, що під час руху поїздів підкладав на залізничну колію різноманітні предмети. Семенов заявив, що він не підозрював, що своїми діями створював загрозу залізничному руху, і його дії взагалі є злочином.

*Як це вплине на вирок суду?*

#### **Задача 4**

Громадяни Іваненко та Романов підійшли пізно ввечері до сторожа біля складу ТОВ «Світанок», вони перебували у нетверезому стані, і стали просити щоб їм дали зерна. Сторож їм відмовив, а коли почав обходити територію зерноскладу, то побачив, що з однієї купи зерна відібрано частину зерна і маються сліди. Громадяни Іваненко та Романов реалізували зерно та отримали від продажу 500 грн.

*Кваліфікуйте дії громадян Іваненка та Романова (стаття Кримінального кодексу України та склад злочину 4 елементи).*

#### **Література:**

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР.  
URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. №2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина. Навч. посібник. 5-те вид. 2018 р. Київ : Алерта. 360 с.
4. Ємельянов В.П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. Харків : Право, 2018. 142 с.
5. Герц А.А., Кравчук С.Й. Правознавство : навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2018. 280 с.
6. Правознавство : Підручник для студентів ВНЗ / за ред. Г. А. Волошкевича. Черкаси, 2019. 686 с.
7. Правознавство : навчальний посібник / за заг. ред. С. В. Петкова. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. 360 с.
8. Правознавство : підручник. кол. авт. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 632

#### **Тема 7**

#### **Основи інших галузей права**

***Питання для самостійного опрацювання:***

7. Поняття, предмет та особливості адміністративного права.
8. Основи житлового законодавства.
9. Основи законодавства про соціальний захист і охорону здоров'я.
10. Муніципальне право в Україні.
11. Міграційне право України.
12. Податкові та митні органи України.

***Вирішити завдання:***

1. Опишіть ієрархію підзаконних нормативно-правових актів.
2. Назвіть види соціального забезпечення
3. Охарактеризуйте особливості законодавства про соціальний захист і охорону здоров'я.
4. Назвіть та охарактеризуйте податкові та митні органи України.

***Література:***

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР.  
URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. №2755-VI.  
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI.  
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>
4. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26.01.1993 р. № 2939-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12>
5. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін. ; за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.
6. Бутирський А. А. Господарське право : навч. посібник. Чернівці :

Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 144 с.

7. Волощук М.Г. Карабін Т.О. Менджул М.В. Фінансове право : навч. посіб. вид. 3-тє, допов. та перероб. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2017. 244 с.

8. Герц А.А., Кравчук С.Й. Правознавство : навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2018. 280 с.

9. Макарчук В. В. Місце міграційного права в системі права України. Журнал східноєвропейського права. 2019. № 70. С. 142-147. URL: <http://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/3530>

10. Макарчук В. В. Поняття правового статусу правоохоронних органів. *Правові горизонти*. 2020. № 23. С. 90-94. URL: <http://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/5350>

11. Плотнікова М. В. Фінансове право : конспект лекцій. Суми : Сумський державний університет, 2019. 253 с.

12. Податкове право України : підручник / за ред. М. П. Кучерявенка. Харків : Право, 2018. 512 с.

13. Правознавство : Підручник для студентів ВНЗ / за ред. Г. А. Волошкевича. Черкаси, 2019. 686 с.

14. Правознавство : навчальний посібник / за заг. ред. С. В. Петкова. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. 360 с.

15. Правознавство : підручник. кол. авт. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 632 с.

### *Тестові завдання*

**1. Що з наведеного є ознакою держави?**

- б) формальна визначеність
- в) дієздатність
- г) наявність суверенітету
- д) правоздатність



**2. Конституційний склад Верховної Ради України становить \_\_\_\_\_ депутатів**

**3. Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є:**

- а) Верховна Рада України;
- б) Народ України;
- в) Президент України;
- г) Кабінет Міністрів України;

**4. Основними елементами форми держави є**

- а) форма правління, форма державного устрою, форма політичного режиму
- б) парламент, уряд, суд
- в) державний апарат, державний сектор економіки,
- г) правотворчість, правозастосування та правоохоронна діяльність

**5. Єдиним органом законодавчої влади в Україні є**

- а) Президент України
- б) Кабінет Міністрів України
- в) Верховна Рада України
- г) Конституційний Суд України
- д) Всеукраїнський референдум

**6. За адміністративно-територіального устрою України - це:**

- а) федерація
- б) конфедерація
- в) унітарна держава
- г) імперія

**7. Здійснювати офіційне тлумачення Конституції та законів України має право:**

- а) Верховна Рада України
- б) Президент України
- в) Кабінет Міністрів України
- г) Конституційний Суд України

**8. Який обов'язок громадян України визначений Конституцією?**

- а) Захищати Вітчизну
- б) підвищувати освітній рівень
- в) займатися підприємницькою діяльністю
- г) займатися самовихвалянням
- д) вивчати іноземні мови

**9. Цивільним правом не регулюються відносини:**

- а) майнові
- б) особисті немайнові, пов'язані з майновими
- в) особисті немайнові, не пов'язані з майновими
- г) влади і підпорядкування
- д) з приводу авторства творів літератури і мистецтва

**10. Цивільне право є галуззю:**

- а) публічного права
- б) приватного права
- в) міжгалузєвого права
- г) міжнародного права

**11. До об'єктів цивільних правовідносин належить:**

- а) територіальна громада
- б) орган місцевого самоврядування
- в) нормативно-правовий акт
- г) майно

**12. Правоздатність фізичної особи виникає з моменту \_\_\_\_\_ особи**

**13. Правоздатність фізичної особи припиняється з моменту \_\_\_\_\_  
особи**

**14. Цивільна дієздатність 20 річної особи:**

- а) повна
- б) часткова
- в) обмежена
- г) неповна

**15. «Здатність особи своїми діями набувати для себе цивільні права і створювати обов'язки» - це визначення:**

- а) цивільної дієздатності
- б) суб'єктивного цивільного права
- в) цивільної правоздатності
- г) цивільної відповідальності

**16. Визначте твір, який є об'єктом авторського права:**

- а) акт органу місцевого самоврядування
- б) грошовий знак
- в) лекція
- г) фольклорний твір

**17. Визначте немайнове авторське право:**

- а) право передати майнові виплати з твору у спадок
- б) визнання особи автором твору
- в) продаж авторського права

**18. Авторське право на твір створений у співавторстві належить:**

- а) тому, хто висловив ідею
- б) співавторам спільно
- в) автору, за якого проголосувало більшість авторів
- г) автору, чиє прізвище стоїть першим

**19. Якого поняттю належить наступне визначення: «Сукупність ідей, теорій, концепцій, почуттів, емоцій, настроїв, в яких виражаються відносини людей до права діяв, чинному і бажаного»?**

- а) правова культура
- б) правова свідомість
- в) правове виховання

**20. Систематизовані зводи відомостей про кількісні, якісні характеристики природних ресурсів, їх обсяг, оцінку, характер та правовий режим, розподіл серед власників та користувачів, призначені для забезпечення органів державної влади, місцевого самоврядування, заінтересованих фізичних і юридичних осіб інформацією з метою регулювання раціонального використання, охорони та відтворення природних ресурсів це:**

- а) Кодекс;
- б) Закон;
- в) Кадастр;
- г) Інструкція.

**21. Якого поняття стосується таке визначення: «Це суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження землею»?**

- а) аграрні відносини;
- б) сільськогосподарські відносини;
- в) земельні відносини;
- г) фермерські відносини.

**22. Землі територіальної громади (місцевого самоврядування) сіл, селищ, міст, є:**

- а) державною власністю
- б) комунальною власністю
- в) приватною власністю
- г) особистою власністю

**23. Ботанічні сади та дендрологічні парки належать до:**

- а) землі історико-культурного призначення
- б) землі природно-заповідного фонду
- в) землі лісогосподарського призначення
- г) землі рекреаційного призначення

**24. Рецидив злочинів:**

а) така форма їх множинності, яка полягає у вчиненні особою, судимою за один чи кілька злочинів, одного чи кількох нових злочинів

б) рецидив як окрема форма їх множинності характеризується специфічними ознаками як то: злочин вчинюється особою кількома окремими діями; зазначені дії вчинюються в різний час

в) рецидивом злочинів визнається вчинення нового умисного злочину особою, яка має судимість за умисний злочин

**25. Кримінальне право – це галузь:**

- а) приватного права
- б) публічного права
- в) земельного права
- г) конституційного права

**26. Кримінальне право складається з норм права, які об'єднуються у дві підсистеми:**

- а) загальна і унікальна частини
- б) загальна і особлива частини
- в) проста і складна частини
- г) основна і особлива частини

**27. Зворотна дія закону про кримінальну відповідальність у часі – це:**

а) заборона поширення нового кримінального закону, яким скасована злочинність діяння, пом'якшена кримінальна відповідальність або іншим чином поліпшене становище особи, на осіб, які вчинили злочини до набрання таким законом чинності

б) поширення нового кримінального закону, що встановлює злочинність діяння, посилює кримінальну відповідальність або іншим чином погіршує становище особи, на осіб, які вчинили злочини до набрання таким законом чинності

в) поширення нового кримінального закону, яким скасована злочинність діяння, пом'якшена кримінальна відповідальність або іншим чином поліпшене становище особи, на осіб, які вчинили злочини до набрання таким законом чинності

**28. Залежно від ступеня тяжкості злочини поділяються на:**

- а) злочини середньої тяжкості, високої тяжкості
- б) злочини прості і складні
- в) злочини невеликої тяжкості, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі
- г) злочини, кримінальні проступки та провини

**29. Злочин відрізняється від інших правопорушень:**

- а) за ступенем (або наявністю) суспільної небезпечності
- б) не відрізняється

в) за суб'єктивним складом

**30. Що не є підставою розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу (ст. 40 КЗПП):**

а) змін в організації виробництва і праці, в тому числі ліквідації, реорганізації, банкрутства або перепрофілювання підприємства, установи, організації, скорочення чисельності або штату працівників

б) систематичного невиконання працівником без поважних причин обов'язків, покладених на нього трудовим договором або правилами внутрішнього трудового розпорядку, якщо до працівника раніше застосовувалися заходи дисциплінарного чи громадського стягнення

в) переведення працівника, за його згодою, на інше підприємство, в установу, організацію або перехід на виборну посаду

г) поновлення на роботі працівника, який раніше виконував цю роботу

**Орієнтовні теми есе**

1. Предмет і метод теорії держави і права.
2. Додержавне суспільство.
3. Поняття держави.
4. Основні теорії виникнення держави.
5. Східний, азійський та європейський шляхи виникнення держави.
6. Типи держави.
7. Форми державного правління.
8. Територіальний устрій держави.
9. Функції держави.
10. Основні сучасні концепції держави.
11. Поняття тоталітарної та авторитарної держави.
12. Поняття демократичної, соціальної та правової держави.
13. Поняття права.

14. Принципи права.
15. Принцип верховенства права.
16. Функції права.
17. Типи праворозуміння.
18. Поняття правосвідомості.
19. Правова культура.
20. Правові відносини.
21. Правова поведінка.
22. Поняття правопорушення.
23. Юридична відповідальність.
24. Законність і правопорядок.
25. Конституційне право як галузь права України.
26. Джерела конституційного права України.
27. Територіальний устрій України. Автономна Республіка Крим.
28. Конституційні права, свободи та обов'язки громадян України.
29. Підстави та порядок набуття та втрати громадянства України.
30. Гарантії дотримання конституційних прав і свобод громадян в Україні.
31. Правове регулювання громадянства в Україні.
32. Конституційно-правовий статус законодавчої влади в Україні.
33. Конституційно-правовий статус органів виконавчої влади в Україні.
34. Загальна характеристика інституту глави держави в Україні.
35. Загальна характеристика судової системи України.
36. Конституційний Суд України.
37. Правовий статус органів місцевого самоврядування в Україні.
38. Референдум як форма реалізації народовладдя.
39. Виборче право та виборча система України.
40. Вибори Президента України.
41. Вибори народних депутатів України.
42. Вибори до органів місцевого самоврядування в Україні.
43. Поняття кримінального права.



44. Предмет і метод кримінального права.
45. Загальна характеристика Кримінального кодексу України.
46. Кримінальна відповідальність та її підстави.
47. Поняття злочину та його ознаки.
48. Склад злочину.
49. Стадії злочину. Добровільна відмова від вчинення злочину.
50. Співучасть у злочині.
51. Види кримінальних покарань.
52. Необхідна оборона. Крайня необхідність.
53. Поняття цивільного права України.
54. Джерела цивільного права України.
55. Загальна характеристика Цивільного кодексу України.
56. Спадкування за законом та за заповітом.
57. Права та обов'язки матері, батька і дитини.
58. Підстави та правові наслідки позбавлення батьківських прав.
59. Поняття, зміст та порядок укладення трудового договору.
60. Поняття, зміст та порядок укладення колективного договору.
61. Матеріальна відповідальність сторін трудового договору.
62. Житловий фонд. Надання жилих приміщень.
63. Суб'єкти екологічного права.
64. Правоохоронні органи України.
65. Служба безпеки України.
66. Збройні Сили України.

### **ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЗАЛІКУ**

1. Предмет і метод теорії держави і права.
2. Додержавне суспільство.
3. Основні теорії виникнення держави.
4. Східний, азійський та європейський шляхи виникнення держави.

5. Типи держави.
6. Форми державного правління.
7. Територіальний устрій держави.
8. Функції держави.
9. Основні сучасні концепції держави.
10. Поняття тоталітарної держави.
11. Поняття демократичної держави.
12. Поняття соціальної правової держави.
13. Поняття права.
14. Поняття та структура норми права.
15. Принципи права.
16. Принцип верховенства права.
17. Функції права.
18. Типи праворозуміння.
19. Поняття правосвідомості.
20. Правова культура.
21. Правові відносини.
22. Правова поведінка.
23. Поняття правопорушення.
24. Юридична відповідальність.
25. Законність і правопорядок.
26. Конституційне право як галузь права України.
27. Джерела конституційного права України.
28. Конституція України.
29. Територіальний устрій України. Автономна Республіка Крим.
30. Конституційні права, свободи та обов'язки громадян України.
31. Підстави та порядок набуття та втрати громадянства України.
32. Гарантії дотримання конституційних прав і свобод громадян в Україні.
33. Правове регулювання громадянства в Україні.
34. Конституційно-правовий статус законодавчої влади в Україні.

35. Загальна характеристика інституту голови держави в Україні.
36. Загальна характеристика судової системи України.
37. Конституційний Суд України.
38. Конституційно-правовий статус органів виконавчої влади в Україні.
39. Правовий статус органів місцевого самоврядування в Україні.
40. Референдум як форма реалізації народовладдя.
41. Виборче право та виборча система України.
42. Вибори Президента України.
43. Вибори народних депутатів України.
44. Вибори органів місцевого самоврядування в Україні.
45. Поняття кримінального права.
46. Предмет і метод кримінального права.
47. Загальна характеристика Кримінального кодексу України.
48. Кримінальна відповідальність та її підстави.
49. Поняття злочину та його ознаки.
50. Склад злочину.
51. Стадії злочину. Добровільна відмова від вчинення злочину.
52. Співучасть у злочині.
53. Види кримінальних покарань.
54. Поняття та ознаки кримінального покарання.
55. Необхідна оборона. Крайня необхідність.
56. Поняття цивільного права України.
57. Предмет і метод цивільного права.
58. Джерела цивільного права України.
59. Загальна характеристика Цивільного кодексу України.
60. Поняття цивільних правовідносин.
61. Підстави виникнення і припинення цивільних правовідносин.
62. Склад цивільних правовідносин: суб'єкти, об'єкти, зміст.
63. Цивільно-правова відповідальність.
64. Спадкування за законом та за заповітом.

65. Поняття і форми власності в Україні.
66. Угоди в цивільному праві.
67. Поняття та предмет сімейного права України.
68. Шлюб за законодавством України.
69. Правові наслідки визнання шлюбу недійсним.
70. Припинення шлюбу.
71. Права та обов'язки подружжя.
72. Права та обов'язки матері, батька і дитини.
73. Підстави та правові наслідки позбавлення батьківських прав.
74. Усиновлення.
75. Опіка та піклування.
76. Трудове право як галузь права.
77. Поняття, зміст та порядок укладення трудового договору.
78. Переведення, переміщення, зміни істотних умов праці.
79. Підстави припинення трудового договору.
80. Робочий час та час відпочинку.
81. Матеріальна відповідальність сторін трудового договору.
82. Трудова дисципліна.
83. Трудові спори.
84. Житловий фонд. Надання жилих приміщень.
85. Приватизація і інші засоби реалізації права на житло.
86. Поняття та предмет екологічного права.
87. Джерела екологічного права.
88. Суб'єкти екологічного права.
89. Поняття і види об'єктів екологічного права.
90. Екологічні права та обов'язки громадян.
91. Поняття права власності на природні об'єкти.
92. Право природокористування.
93. Судова система України .
94. Верховний Суд України.

95. Нотаріат в Україні.
96. Адвокатура в Україні.
97. Органи прокуратури.
98. Органи внутрішніх справ України.
99. Державна податкова служба.
100. Служба безпеки України.
101. Юрисдикція господарських судів.
102. Правосуддя в кримінальних справах.
103. Право громадян на житло і форми його реалізації.
104. Договір житлового найму.
105. Порядок розгляду житлових спорів.
106. Громадяни як суб'єкти адміністративного права.

## **КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧА**

Контроль знань з дисципліни завершується заліком та складається з двох блоків планових заходів:

- 1) поточний контроль знань здобувачів;
- 2) підсумковий контроль знань здобувачів.

Поточний контроль включає тематичне оцінювання та модульний контроль.

Тематичне оцінювання аудиторної та самостійної роботи здобувачів здійснюється на основі отриманих ними поточних оцінок за усні та письмові відповіді з предмету, самостійні, практичні та контрольні роботи.

Поточний контроль за виконанням ІНДЗ здійснюється відповідно до графіку виконання завдання.

Оцінювання поточної роботи здобувача протягом семестру проводиться за трьома основними напрямками (об'єктами контролю):

- 1) систематичність та активність роботи на семінарських заняттях;
- 2) виконання завдань для самостійного опрацювання;

3) виконання модульних завдань.

Результати оцінювання поточної роботи здобувача в семестрі є підставою для допуску його до складання заліку.

Модульний контроль проводиться у формі комп'ютерного тестування.

Кількість отриманих балів з кожного виду навчальних робіт за різними формами поточного контролю виставляється здобувачам у журнал академічної групи та електронний журнал після кожного контрольного заходу.

Підсумковий контроль навчальної діяльності здобувачів здійснюється у формі заліку за результатами поточного контролю (тематичного оцінювання, виконання ІНДЗ та модульного контролю) і не передбачає обов'язкової присутності здобувачів. Результати оприлюднюються в журналі академічної групи до початку екзаменаційної сесії.

### ***Засоби оцінювання результатів навчання***

Оцінка за лекційне заняття виставляється за активність здобувача в дискусії, якість конспекту.

Оцінку на практичному занятті здобувач отримує за виконані задачі, командні проекти, зроблені доповіді, презентації, реферати, есе, активність під час дискусій.

Під час модульного та підсумкового контролю засобами оцінювання результатів навчання з дисципліни є стандартизовані комп'ютерні тести в системі БНАУ Moodle.

Поточний контроль успішності здобувачів вищої освіти здійснюється за чотирирівневою шкалою – «2», «3», «4», «5».

### ***Критерії оцінювання результатів навчання за чотирирівневою шкалою***

Бали	Критерії оцінювання
«Відмінно»	Отримують за роботу, в якій повністю і правильно виконано завдання. Водночас здобувач вищої освіти має продемонструвати вміння аналізувати і оцінювати явища, факти і процеси, застосовувати наукові методи для аналізу конкретних ситуацій, робити самостійні висновки, на основі яких прогнозувати можливий розвиток подій і процесів, докладно обґрунтувати свої твердження та висновки.
«Добре»	Отримують за роботу, в якій повністю і правильно виконано 75 % завдань. Водночас здобувач вищої освіти виявляє навички аналізувати і оцінювати явища, факти і події, робити самостійні висновки, на основі яких прогнозувати можливий розвиток подій і процесів та докладно обґрунтувати свої твердження та висновки.
«Задовільно»	Отримують за роботу, в якій правильно виконано 60 % завдань. При цьому здобувач вищої освіти не виявив вміння аналізувати і оцінювати явища, факти та недостатньо обґрунтував твердження та висновки, недостатньо певно орієнтується у навчальному матеріалі.
«Незадовільно»	Отримують за роботу, в якій виконано менш як 60 % завдань. При цьому здобувач вищої освіти демонструє невміння аналізувати явища, факти, події, робити самостійні висновки та їх обґрунтувати, що свідчить про те, що здобувач не оволодів програмним матеріалом.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни виставляється за 100-бальною шкалою. Вона обчислюється як середнє арифметичне значення (САЗ) всіх отриманих здобувачем оцінок з наступним переведенням їх у бали за такою

формулою:

$$\text{БПК} = \frac{\text{САЗ} \times \text{max ПК}}{5},$$

де *БПК* – бали з поточного контролю; *САЗ* – середнє арифметичне значення усіх отриманих здобувачем оцінок (з точністю до 0,01); *max ПК* – максимально можлива кількість балів з поточного контролю.

Відсутність здобувача на занятті у формулі приймається як «0».

### ***Шкала оцінювання успішності здобувачів вищої освіти***

За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS	За національною шкалою	
		іспит	залік
90–100	A	Відмінно	Зараховано
82–89	B	Добре	
75–81	C	Задовільно	
64–74	D		
60–63	E		
35–59	FX	Незадовільно (незараховано) з можливістю повторного складання	
1–34	F	Незадовільно (незараховано) з обов'язковим повторним вивченням	

### **Розподіл балів, що присвоюється здобувачам вищої освіти за підсумкового контролю «залік»**

Види робіт	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Модульний контроль	ІНДЗ	Загальний бал
Максимально можлива к-сть балів	10	30	10	40	10	100



## РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

### Нормативна база:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР.  
URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Водний кодекс України : Закон України від 6 червня 1995 р. № 213-95/ВР  
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
4. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III.  
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
5. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12. 1984 р. №8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
7. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. №2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
8. Лісовий кодекс України : Закон України від 21.01. 1994 р. № 3852-XII.  
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>
9. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. №2755-VI.  
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
10. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV.  
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
11. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
12. Про землеустрій : Закон України від 22.05.2003 р. № 858-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text>
13. Про рослинний світ : Закон України від 09.04. 999 р. № 591-XIV. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text>

14. Про тваринний світ : Закон України від 13.12.2001 р. № 2894-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text>

15. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18>

16. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17.03.2011 р. № 3166-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>

17. Про місцеве самоврядування : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>

18. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14>

19. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>

20. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>

21. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>

22. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>

23. Про особисте селянське господарство : Закон України від 15.05.2003 р. № 742. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15>

24. Про фермерське господарство : Закон України від 19.06.2003 р. № 973-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15>

25. Про затвердження Положення про Державне агентство меліорації та рибного господарства України : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2015 р. № 895. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/895-2015-п>

26. Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня освіти ступеня вищої освіти – бакалавр галузі знань – 20 Аграрні науки та продовольство спеціальності – 201 Агрономія. Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 05.12.2018 р. № 1339. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/201-Agronomiya-bakalavr.21.10.2022.pdf>

27. Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня освіти ступеня вищої освіти – бакалавр галузі знань – 20 Аграрні науки та продовольство спеціальності – 205 Лісове господарство. Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 05.12.2018 р. № 1342. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/205-Lis.hosp-bakalavr.21.10.2022.pdf>

28. Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня освіти ступеня вищої освіти – бакалавр, галузі знань – 20 Аграрні науки та продовольство спеціальності – 206 Садово-паркове господарство. Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 24.04.2019 р. № 559. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/206-Sad-park.gosp-bakalavr-VO.18.01.pdf>

29. Стандарт фахової передвищої освіти (далі – Стандарт) освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр галузі знань 14 Електрична інженерія спеціальності 141 Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка. Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 03.06.2022 р. № 517. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Fakhova%20peredvyshcha%20osvita/Zatverdzeni.standarty/2022/06/03/141-Elektroenerh.elektrotekhn.ta.elektromekhan.03.06.2022.pdf>

### **Базова література:**

1. Аграрне право : підручник / за ред. А. М. Статівки. Харків : Право, 2018. 412 с.
2. Бортник С. М., Мельник К. Ю., Могілевський Л. В. Трудове право України : підручник. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2019. 408 с.

3. Герц А. А., Кравчук С. Й. Правознавство : навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2018. 280 с.
4. Земельне право : підручник / О. І. Баїк, У. П. Бобко, М. С. Долинська, А. О. Дутко, Н. М. Павлюк ; за ред. О. І. Баїк. Львів : Навчально-науковий Інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», 2021. 385 с.
5. Каракаш І. І. Екологічне право України : курс лекцій. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2020. 321 с.
6. Корнєєв Ю. В. Земельне право України : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 200 с.
7. Костицький В.В. Екологічне право України : підручник. Дрогобич : Коло, 2018. 360 с.
8. Правознавство : Підручник для студентів ВНЗ / за ред. Г. А. Волошкевича. Черкаси, 2019. 686 с.
9. Правознавство : навчальний посібник / за заг. ред. С. В. Петкова. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. 360 с.
10. Правознавство : підручник. кол. авт. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 632 с.

#### **Додаткова література:**

1. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін. ; за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.
2. Бутирський А. А. Господарське право : навч. посібник. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 144 с.
3. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина. Навч. посібник. 5-те вид. 2018 р. Київ : Алерта. 360 с.
4. Ємельянов В.П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. Харків : Право, 2018. 142 с.
5. Іванов Ю. Ф. Куриліна О. В., Іванова М. В. Цивільне право України :

навч. посіб. у 2 т. 2-ге вид. доповн. і переробл. Київ : Алерта, 2019. Т 1. 342 с. Т. 2. 346 с.

6. Конституційне право : підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ : Ваїте, 2021. 528 с.

7. Макарчук В. В. Місце міграційного права в системі права України. Журнал східноєвропейського права. 2019. № 70. С. 142-147. URL: <http://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/3530>

8. Макарчук В. В. Поняття правового статусу правоохоронних органів. *Правові горизонти*. 2020. № 23. С. 90-94. URL: <http://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/5350>

9. Плотнікова М. В. Фінансове право : конспект лекцій. Суми : Сумський державний університет, 2019. 253 с.

10. Податкове право України : підручник / за ред. М. П. Кучерявенка. Харків : Право, 2018. 512 с.

### Інформаційні ресурси

1. Верховна Рада України — <http://www.rada.gov.ua>
2. Президент України — <http://www.president.gov.ua>
3. Кабінет Міністрів України — <http://www.kmu.gov.ua>
4. Конституційний суд України — <http://www.ccu.gov.ua>
5. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини — <http://www.ombudsman.gov.ua>
6. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського — <http://www.nbuv.ua>
7. Національна юридична бібліотека — [http://irbis-nbuv.gov.ua/info\\_law.html](http://irbis-nbuv.gov.ua/info_law.html)
8. Юридична література — <http://pravo.biz.ua>

*Навчальне видання*

Методичні вказівки для практичних занять і самостійного вивчення навчальної дисципліни «Основи правознавства» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальностей 201 «Агрономія», 205 «Лісове господарство», 206 «Садово-паркове господарство», 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка»

Макарчук Віталій Володимирович

*Комп'ютерний набір: В.В. Макарчук*

Підписано до друку \_\_\_\_\_

Сектор оперативної поліграфії РВІКВ БНАУ 09117,  
м. Біла Церква, Соборна площа, 8/1; тел. 3-11-01